

НАПРЯМ 5. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЕКОЛОГІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ: ПОНЯТТЯ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

ВЕРЕМІЄНКО С. В.

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного права*

КУГУК Н. С.

студентка 3 курсу юридичного факультету

*Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів, Україна*

Одним із основних прав людини і громадянина є право на екологічну інформацію. Воно є невідчужуваним та непорушним. Важливість розуміння громадянами суті права на екологічну інформацію, його значення, як ним користуватися є вкрай необхідним як мінімум для формування їхньої загальної правової культури, як максимум – для забезпечення екологічної безпеки, і відповідно, гарантування усім права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Варто зазначити, що на сьогодні існує значна кількість нормативно-правових актів, які прийняті з метою регулювання як питань доступу до інформації загалом, так і забезпечення реалізації громадянами права на екологічну інформацію безпосередньо. На національному рівні найважливішими джерелами, що регулюють відповідні відносини є Конституція України, закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян» та ряд інших законів та підзаконних актів. Серед міжнародно-правових документів у сфері захисту екологічних прав громадян насамперед слід назвати Конвенцію «Про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища».

Дати визначення поняттю «екологічна інформація» складно та легко одночасно. Це обумовлено тим, що існує значна нормативно-правова база національного та міжнародного рівня, що використовує даний термін. Легко, тому що поняття є законодавчо визначеним. Складність полягає в тому, що визначення цього поняття в правових актах різняться. Окрім змісту, різняться й терміни, які вживаються для

позначення категорії «екологічна інформація». У законодавчій базі України можна зустріти такі поняття, як: «екологічна інформація», «інформація про стан навколишнього природного середовища», «інформація про стан довкілля» тощо. Враховуючи неоднаковість змісту зазначених термінів, їх не можна ототожнювати. На думку О. М. Борщевської та О. М. Іванової, варто було б розділити поняття інформація про стан довкілля та екологічна інформація як складові здійснення права людини на безпечне навколишнє природне середовище [1, с. 137]. І як зазначила Г. М. Проскура, доцільно було б внести зміни до законодавства України, а саме внесення єдиної категорії «екологічна інформація» [2, с. 34]. Ми погоджуємося з наведеними вище думками, оскільки вважаємо, що законодавець ототожнює поняття, які мають різне значення.

У зв'язку із зазначеними проблемами нам важко обрати одне з нормативних визначень, тому буде слушним використати неофіційну дефініцію екологічної інформації, яку пропонує Г. М. Проскура: екологічна інформація – це повні, достовірні, своєчасні та вичерпні дані, знання, навички або відомості про стан навколишнього природного середовища, його компоненти та взаємодію між ними, екологічні загрози та небезпеки, заходи та засоби охорони, а також освітні заходи та пропаганда природоохоронного руху, відкритий доступ до яких має на меті забезпечення основоположних конституційних прав та інтересів людини та збереження середовища її існування [2, с. 35]. Наведене визначення дає зрозуміти, на яку саме екологічну інформацію мають право громадяни.

Щодо власне права на екологічну інформацію, його можна розглядати в суб'єктивному та об'єктивному значенні. Суб'єктивне право особи – право на одержання екологічної інформації з її трьохчленною структурою (право на власні дії, право на чужі дії, право на захист порушеного права), як об'єктивне право – сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини з приводу інформаційного забезпечення, як функція державних органів, напрям державної політики, як сфера міжнародної співпраці, як юридичний обов'язок підприємств, установ, організацій будь-яких форм власності [3, с. 3].

Для втілення в життя даного права потрібно знати способи його реалізації та користуватися ними. У ст. 50 Конституції України проголошується, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення; така інформація ніким не може бути засекречена [4]. Якщо брати до уваги наведене вище визначення суб'єктивного права на екологічну інформацію, на нашу думку, ми можемо розцінювати використаний у зазначеній статті Основного Закону термін «доступ» як такі можливості отримання екологічної інформації: 1) можливість громадян самим спостерігати за станом

навколишнього природного середовища, його компонентів; 2) можливість громадян ознайомлюватися з екологічною інформацією, яка офіційно поширюється органами державної влади та органами місцевого самоврядування у різних формах (систематичне інформування населення через засоби масової інформації про стан навколишнього природного середовища, передачі інформації, отриманої в результаті проведення моніторингу довкілля тощо); 3) можливість громадян звернутися до відповідних органів з вимогою про надання інформації; 4) можливість громадян звертатися до суду за захистом свого порушеного права (у разі відмови у наданні інформації, наданні недостовірної інформації тощо).

Варто зазначити, що науковці наголошують на недоскопалості механізму реалізації права, яке нами розглядається. Так, А. І. Черемнова відзначає, що поза увагою законодавця залишилися питання систематичності інформування населення та засобів масової інформації, через які має поширюватися екологічна інформація [5, с. 111]. Слушним є зауваження С. М. Романко щодо права громадян на запит про надання екологічної інформації стосовно того, що часто надходять скарги, що більшість відповідей на запити формально надаються, проте не є конкретними, не містять відповіді на поставлені запитання або містять відписку про відсутність даних щодо тієї чи іншої ситуації [6, с. 11].

Ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає, що основними джерелами екологічної інформації є дані моніторингу довкілля, кадастрів природних ресурсів, реєстри, автоматизовані бази даних, архіви, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, окремими посадовими особами [7]. Наведене дає зрозуміти, як формується така інформація.

Значення для громадянина та суспільства в цілому права на екологічну інформацію виявляється в першу чергу в тому, що дане право надає нам гарантію та можливість забезпечити ще більш важливе право – право на безпечне для життя та здоров'я довкілля, яке, як відмітив О. Ф. Даценко, тісно пов'язане з правом людини на життя й охорону здоров'я [8, с. 176]. Вчасне отримання такої інформації може бути вирішальним у запобіганні чи мінімізації шкоди, яка можлива у випадку антропогенного впливу чи впливу стихійних природних сил. Надзвичайно важливе значення дане право має також для стану навколишнього середовища. Якщо суспільство не мало б такого права, а державі не потрібно було б його забезпечувати, навряд чи остання в повній мірі слідкувала за безпекою навколишнього середовища та контролювала її стан.

Таким чином, незважаючи на значну нормативну базу, що регулює відносини стосовно екологічної інформації, законодавство потребує вдосконалення та деталізації в окремих питаннях. Зокрема,

необхідно законодавчо визначитись з використанням єдиного терміну на позначення такої категорії як екологічна інформація, в результаті чого не будуть виникати суперечності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борщевська О. М. Право на екологічну інформацію та інформацію про стан довкілля як складові здійснення прав людини на безпечне навколишнє природне середовище. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 136–140.
2. Проскура Г. М. Екологічна інформація: поняття та особливості. *Юридичний вісник*. 2017. № 43. С. 31–37.
3. Сіненко П. О. Захист екологічних прав громадян. *Юридичні науки*. 2018. № 11. С. 924–928.
4. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.12.2019).
5. Черемнова А. І. Актуальні питання реалізації права на екологічну інформацію. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 109–111.
6. Романко С. М. Теоретичні засади права на екологічну інформацію. *Теорія і практика правознавства*. 2014. № 2. С. 1–13.
7. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1992 р. № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/ed20181012> (дата звернення: 05.12.2019).
8. Даценко О. Ф. Правові засоби забезпечення реалізації права громадян на безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 5. С. 173–177.